

FOTOS:
CHRISTOFFER REGILD

Pædagogisk dokumentation som mulighed

Af Søren Smidt

Dokumentation er et af tidens modeord og det bruges i forskellige betydninger. Artiklen argumenterer for at pædagogisk dokumentation ikke bare handler om, at det pædagogiske personale beskriver de planlagte og voksenorganiserede aktiviteter. Dokumentation drejer sig også om at inddrage børn og forældre aktivt i institutionens liv og være i aktivt samspil med forvaltning og andre interesserede. Samtidig må man være opmærksom på, at arbejdet med dokumentation også virker tilbage på den pædagogiske praksis.

Som led i et dokumentationsprojekt¹⁾, hvor en række institutioner ønskede at dokumentere hverdagen og dagliglivet, blev alle forældrene i en københavnsk børnehave på skift opfordret til at være en hel dag i institutionen. Tanken var at forældrene på denne måde kunne få en bedre indsigt i livet i institutionen. Her er hvad, en forælder beskrev, efter hun havde været en dag i sit barns institution:

"Dagen startede stille med morgenmad og børnene ankom lidt efter lidt. Så skulle 30-40 børn (det føltes som mange flere!) i tøjet og på legepladsen. Hænderne gik med lynlåse, huer og støvler (stor tak til opfinderen af velcro'en) derefter selv i tøjet og ud. Vi kom ikke til at fryse lige med det første for legepladsen skulle fejles – det er fast programpunkt, så længe kanten til sandkassen er sin nuværende højde. Det gav varmen og alle børnene skovlede og slæbte sand med stor entusiasme...."

Da de små vågnede stod den atter på ble-skift og påklædning. Det er imponerende at nogen har overskud til pædagogisk arbejde i det mylder af kroppe, arme, ben og fødder der skal matches med det rigtige tøj, flyverdragter, støvler og hjemmesko.

Jeg var i hvert fald godt brugt efter en dejlig dag i børnehaven med alle vores pragtfulde børn. Først efter 20 minutter på sofaen i selskab med 125 g fyldt chokolade var jeg ved at blive menneske igen..."

Moderens udtalelse svarer på flere måder positivt til nogle af de forventninger, som daginstitutionspersonale kan have til dokumentation generelt. For opholdet i institutionen har givet moren en fornemmelse af hverdagen i institutionen, som godt kan være svær at formidle. Denne mor har både oplevet børnenes aktivitet og engagement, den pædagogiske aktivitet der er knyttet til børnenes deltagelse i praktisk arbejde, men også de mange små detaljer, som har så stor

indflydelse på hverdagen (her eksemplificeret ved højden på sandkassekanten). Desuden giver moren udtryk for respekt for det pædagogiske personales arbejde ud fra egne erfaringer. Det sidste er en væsentlig pointe i projektet, som tydeligt viste, at der blandt det pædagogiske personale er et udbredt ønske om at forældre og andre anerkender deres daglige arbejde.

Men samtidig er forældres deltagelse i deres børns institution ikke lige det, som de fleste vil betragte som en del af pædagogisk dokumentation. Imidlertid mener jeg, at det er for snævert kun at betragte dokumentation, som noget personalet gør, når de ved hjælp af foto, fortælling eller udstilling beretter om hverdagen i institutionen. Det er vigtigt også at medtænke børnenes og forældrenes aktive handlinger, når man taler om dokumentation.

Diskussionen om dokumentation

Der foregår i øjeblikket en debat om dokumentation af det pædagogiske arbejde på dagpasningsområdet (se f.eks. Børn og Unge 24 og 25 2003). Det er en diskussion, som bevæger sig på mange planer og som indeholder mange temaer og perspektiver. Det gør det lidt uoverskueligt og svært entydigt at afklare hvad der menes med "dokumentation". Hvorfor det også kan være svært at svare på spørgsmålet, om man er for eller imod dokumentation.

På denne måde indfører "dokumentation" sig i rækken af løsslupne begreber, som præger debatten og udviklingen på dagpasningsområdet. Kendetegnet for disse begreber er, at der foregår en omfattende debat for og imod dem uden at det er helt klart hvordan de defineres. Disse begreber har – ligesom "dokumentation" – ofte en eller flere teoretiske udspring, men når de slippes løs i den pædagogiske diskurs selvstændiggøres de fra deres teori og knyttes til en række praktiske udformninger og anvisninger, som kan være af både styringsmæssig og pædagogisk karakter. Derfor betyder de løsslupne begreber også noget forskelligt alt efter hvilke aktører, som bruger dem. Og det er derfor også svært, at afgøre hvilken konsekvens det har for hverdagen og den pædagogiske praksis i institutionerne at være henholdsvis for eller imod.

Det løsslupne begreb om kvalitet

Der er mange eksempler på løsslupne begreber inden for det pædagogiske felt. I en eksemplarisk analyse af kvalitetsforståelser på dagtilbudsområdet viser Claus B. Olsen (2003), hvordan der ved brugen af kvalitetsbegrebet henvises til vidt forskellige forhold. Ud fra interview med de centrale aktører på dagtilbudsområdet (politikere, forvaltningschefer, pædagogiske konsulenter, daginstitutionsledere, pædagogisk personale og forældre) viser Olsens analyse, at der findes to modstridende kvalitetsdiskurser: En politisk-administrativ diskurs som fokuserer på tilrettelægnings af rationelle styringsprocesser gennem formulering af mål og evaluering og måling af de fastsatte mål. Dette kvalitetsbegreb er abstrakt og har fokus på mål-rationalitet og effektivitet og styring. I denne kvalitetsforståelse sættes fokus på relationen mellem det politisk-administrative system og institutionerne. Denne kvalitetsforståelse har politikere og forvaltningschefer som de centrale aktører.

Overfor dette kvalitetsbegreb står en anden opfattelse af kvalitet, som i større udstrækning repræsenteres af pædagogiske konsulenter, institutionsledere, pædagoger og forældre. Her er opfattelsen af kvalitet mere konkret. Der er fokus på den daglige pædagogiske praksis, relationen mellem barn og voksen, børnenes indbyrdes relationer og et fælles opdragelsesprojekt sammen med forældrene. I dette kvalitetsbegreb er det grundlæggende menneskelige og humanistiske værdier, der betragtes som god pædagogisk kvalitet.

Olsen antyder, at der er tendens til, at der mellem de to kvalitetsforståelser er ved at udvikle sig en mellemposition, som kan formidle mellem de to modstridende opfattelser. Alligevel vil de fleste inden for feltet nok kunne genkende, hvorledes de to modstridende kvalitetsopfattelser er repræsenteret i mange diskussioner omkring dagtilbudsområdet. Og da de to kvalitetsopfattelser også er udtryk for nogle centrale interessemod-sætninger, vil de også – efter min vurdering – sætte sit præg på diskussionerne i et stykke tid fremover.

Et andet af de løsslupne begreber fra de sidste år er tanker om en national læreplan for dagtilbudsområdet. Her har diskus-

sionen også været præget af uklarhed omkring hvad indholdet og formålet med en sådan plan skal være. Det ser dog ud til, at læreplanen for daginstitutionsområdet snart vil finde en fastere form med Socialministerens bebudelse af et lovforslag, hvilket dog ikke betyder at alle problemer er løst (se Erik Sigsgaards artikel i dette nummer).

Men hensyn til dokumentation synes der at være flere udspring for interessen. Omkring dokumentationsbegrebet finder vi blandt andet samme dobbelthed, som eksisterer omkring kvalitetsbegrebet. På den ene side en inspiration fra New Public Management teorier og tankegange, på den anden side en faglig pædagogisk indfaldsvinkel, som blandt andet har haft sit udgangspunkt i inspiration fra Norditalien, ikke mindst Reggio Emilia.

Dokumentation og New Public Management

New Public Management eller Human Ressource-teorier lægger vægt på at institutionerne skal gøre rede for deres formål og evaluere og måle effekten af deres daglige virke. Disse tankegange præger mange offentlige forvaltninger og har på forskellig vis sat sit præg på daginstitutionsområdet. I dag er eksempelvis virksomhedsplaner og brugerundersøgelser en del af mange institutioners praksis, og der har i det hele taget i det seneste årti været gjort mange forsøg på at finde målemetoder, som kan give data, der kan give pålidelige udtryk for effekten af den pædagogiske praksis. Brugerundersøgelser er for det meste et spørgeskema som udfyldes af forældrene, hvor de har mulighed for at tilkendegive deres tilfredshed med forskellige forhold. Disse undersøgelser viser sædvanligvis en meget stor tilfredshed fra forældrenes side, men de har svært ved at opnå legitimitet, som et fulgyldigt udtryk for målingen af kvaliteten i daginstitutionerne. Forældrene har et begrænset kendskab til hverdagen i institutionerne og nogle interesser, som ikke helt er dækkende for den mangfoldighed, der udgør dagliglivet i institutionerne. Man kan ikke være sikker på, at forældretilfredshed er et fulgyldigt udtryk for kvalitet og effekt af det pædagogiske arbejde. På den anden side er forældretilfredsheden et relevant element i en

afdækning af effekt og kvalitet af institutionernes virke. At det har vist sig svært at finde legitime målestokke for kvalitet og effekt har gjort, at dokumentation i lidt bredere forstand er blevet meget udbredt. Det kan være etableringen af udviklingsarbejder eller arbejde med udvalgte fokuspunkter – eksempelvis ”overgange mellem institution og skole” eller ”truede børn”. Sådanne projekter indebærer ofte at arbejdet skal beskrives, vurderes og evalueres eventuelt som en del af virksomhedsplanen. På denne måde har forvaltningernes management af daginstitutionsområdet været med til at skabe en noget uklar sammenhæng mellem måling i mere positivistisk forstand og dokumentation. Forskellige former for kontraktstyring har også været med til at skabe denne sammenhæng mellem dokumentation og måling. I udformningen af kontrakter mellem forvaltning og institutioner forsøger man at gøre de forskellige aktiviteter og ydelser op, som institutionerne skal præstere for de kommunale midler. Men det har vist sig svært at beskrive de ”bløde” sider af det pædagogiske arbejde i præcise målbare enheder. Det er svært at finde relevante målbare enheder for det, børnene oplever, eller det der sker mellem børnene indbyrdes. Når det eksempelvis drejer sig om at beskrive leg – som vægtes meget højt i danske daginstitutioner – så er det svært at anvise andet end forskellige observationsmetoder. Man kan gøre op, hvor mange børn der eksempelvis har sprogsvanskeligheder ved at screene alle børnene, men denne måling kan ikke gøre det ud for en tilbundsående fremstilling af den samlede effekt af det pædagogiske arbejde. Så når det drejer sig om børnene og deres relationer, er de direkte målbare metoder ikke tilstrækkelige til at give et fuldyrdet billede, hvilket har betydet, at man på nogle områder ikke har kunnet undgå at bede personalet om bredere mere indholdsmæssige beskrivelser af hverdagens praksis. Problemet med sådanne beskrivelser – set fra et styringssynspunkt – er, at de er meget svære at sammenfatte og systematisere, hvorfor der hele tiden gøres nye forsøg på at udvikle metoder som kan gøre den pædagogiske praksis mere målbar og systematisk. Alt i alt har den udvikling, som er sket i forbindelse med anvendelse af Human Ressource teorier, betydet, at der er

skabt en sammenhæng mellem effektmåling, målbarhed og dokumentation. Samtidig har de kommunale forvaltningers arbejde med nye styringsformer også banet vejen for, at det pædagogiske personale oplever det som relevant at kunne gøre rede for sit arbejde. Det er blevet en del af det pædagogiske arbejde at beskrive, iagttage og dokumentere.

Dokumentation og inspiration fra Norditalien

Inspirationen fra den norditalienske pædagogik stammer dels fra forskellig litteratur (eksempelvis Taguchi 2000, Cecchin 1996 og 2000, Barsotti 1998, Wehner-Godée 2002 og Kennedy 2002), men også fra de efterhånden mange studierejser, som danske pædagoger har været på til den norditalienske region. Her er mange blevet inspireret af fokuseringen på børnene og ikke mindst dokumentationen af børnenes æstetiske udtryk. Der er i de norditalienske institutioner en stærk tendens til at lægge vægt på børnenes skabende evner. I Reggio Emilia efterstræbes at det æstetiske udtryk bliver en væsentlig side af dokumentationen, således at den bliver et bidrag til udforskning af det musiske og skabende hos børn. Udstillinger af børnenes skabende virksomhed i Reggio Emilia institutionerne har da også fascineret mange pædagoger over hele verden.

Hovedsigtet med dokumentationen er at synliggøre det pædagogiske arbejde, men også at bruge dokumentation som redskab til at reflektere over det pædagogiske arbejde og desuden at synliggøre børnenes egne læreprocesser for dem selv og dermed være med til at styrke deres identitet. Der lægges vægt på at dokumentationen skal være med til at forandre og udvikle pædagogikken. Det understreges også at det er dokumentationens opgave at rekonstruere den pædagogiske praksis og dermed opnå en mulighed for at kunne analysere den og gøre fælles erfaringer herudfra (Cecchin 1996, Barsotti 1997 og Taguchi 2000). Dokumentationen skal anlægge et dobbeltperspektiv og både have øje for et børneperspektiv og for de pædagogiske erkendelser og erfaringer, som forløber hos pædagogerne. Taguchi skriver:

"Gennem at dokumentere hvad børn gør, siger og giver udtryk for på forskellig måde

lærer vi ikke bare noget om os selv, som pædagoger, men frem for alt lærer vi noget om børn og hvordan de oplever, forstår og udtrykker sig i forhold til omverdenen." (Taguchi 2000: 33).

Desuden fremhæves vigtigheden af kommunikation, dvs diskussion og samtaler omkring de læreprocesser eller projekter, som bliver dokumenteret, som et middel til at knytte teori til den pædagogiske praksis. I Reggio Emilia er der en meget systematisk bearbejdning af dokumentationen, hvor specialister, eksemplvis i form af kunstpædagoger (atelierista) og pædagogiske vejledere (pedagogista) deltager i analyser og debatter af dokumentationerne allerede mens den er i gang.

Dokumentationen skal skabe sammenhæng og meningsfulde forbindelser mellem selve dokumentationen, indholdet i den praksis der dokumenteres og den kontekst eller sammenhæng begge dele indgår i i daginstitutionens hverdag.

Dokumentationsmaterialet bliver hermed til et medie, hvor personlige oplevelser og betydninger indgår i en fælles pædagogisk refleksionsproces.

Formuleringen af principperne fra de Norditalienske børnehaver er ofte beskrevet i meget almene termer, og det kan være svært helt tydeligt at afgøre hvordan principperne omsættes til pædagogisk praksis, selv om litteraturen henviser til en hel række konkrete eksempler, som ofte er beskrivelser af det, der i dansk sammenhæng er kendt som emnearbejder eller projekter. Til hjælp til omsætning af tankerne i praksis gennemgås også en række af de metoder, som er taget i anvendelse i forskellige institutioner både i Italien og i de nordiske lande. Det drejer sig om forskellige observationsmetoder og skemaer, registrering ved hjælp af kameraer, video og lydband (se eksempelvis Wehner-Godée 2002).

Inspirationen fra de norditalienske børnehaver bruges på mange forskellige måder, men et eksempel er fra Titibo-gruppen²⁾, som skriver således om pædagogisk dokumentation i deres virksomhedsplan, hvor de henvises til Reggio Emilia:

"Pædagogisk dokumentation er et arbejdsredskab for de voksne. Pædagogisk doku-

mentation er en lærende arbejdsproces med følgende trin:

- iagttagelse og registrering
- bearbejdning og refleksion
- beslutning om det videre forløb for barnet / børnegruppen
- fastholdelse af erfaringen og præsentation for andre kolleger, børnene og forældrene.”

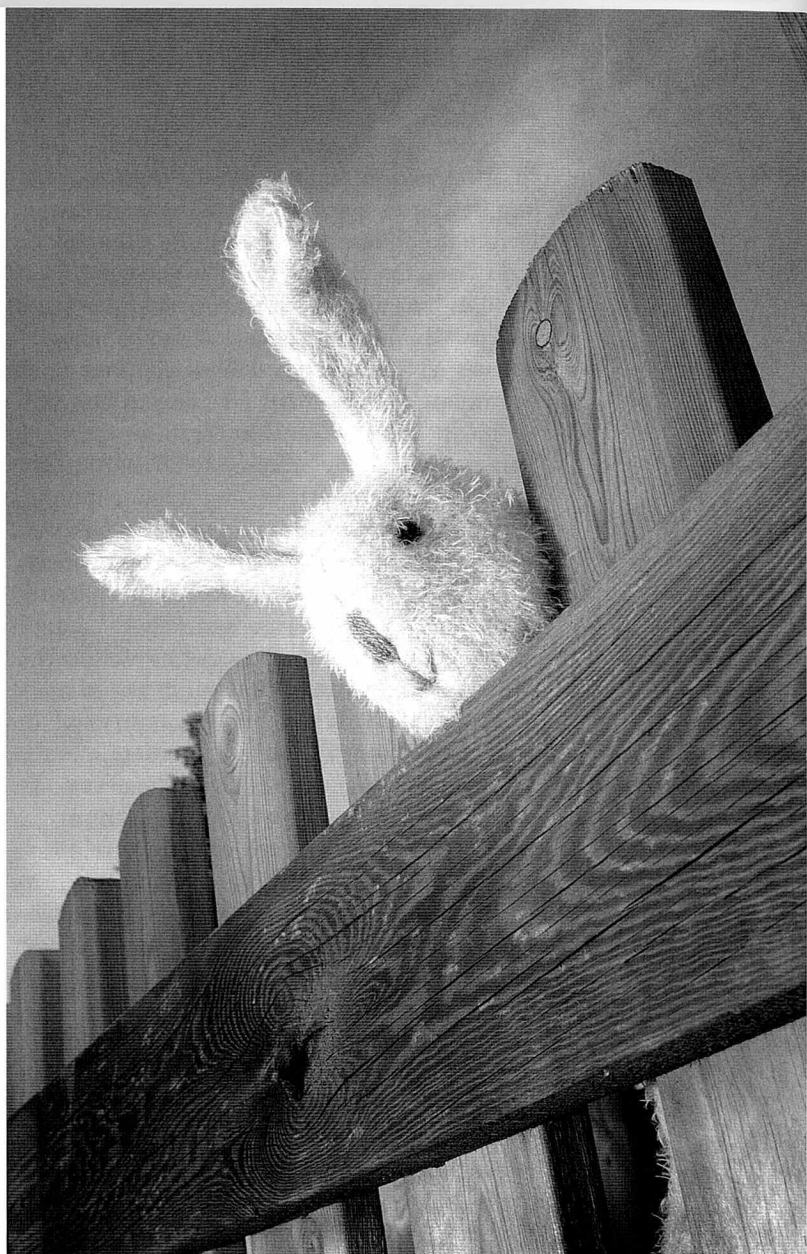
Herefter beskrives nogle af de mål, der tilstræbes med dokumentationen som opmærksomhed omkring det enkelte barn, fælles refleksionsprocesser, udvikling af pædagogiske arbejdsmetoder og formidling, dialog og inddragelse af forældrene i institutionernes arbejde. Hvorefter virksomhedsplanen fortsætter med beskrivelse af hvordan institutionerne arbejder med længerevarende tema-arbejder, hvor:

”Tema-arbejdets udvikling følges ved hjælp af pædagogisk dokumentation, og refleksionerne blandt medarbejderne hjælper til at skabe fælles forståelse af børnenes lærings- og udviklingsprocesser, samt til at afklare, hvorledes de voksne kan hjælpe børnene videre i deres udforskning af temaet uden at styre eller give ”de rigtige” svar.”

Disse institutioners brug af de norditalienske tanker om pædagogisk dokumentation kan ikke bruges til at karakterisere Reggio Emilia eller andre af de italienske pædagogiske tænkere eller praktikere, men det kan til gengæld give et godt fingerpeg om, hvordan de Norditalienske tanker omsættes i daginstitutioner i Danmark og i de andre nordiske lande. Først og fremmest vil jeg fremhæve den stærke forbindelse der skabes mellem emnearbejder/projekter og dokumentation. En sammenhæng, som også fremgår af den litteratur, som er udgivet i Danmark om pædagogisk dokumentation med inspiration fra Norditalien (Wehner-Godée 2002 og Kennedy 2002).

Dokumentation af et emnearbejde

Et illustrerende eksempel findes hos den svenske pædagog Birgitta Kennedy, som fortæller om sit arbejde med dokumentation i bogen ”Fantasi og forandring”. Bogen inde-

holder dels nogle generelle teoretiske overvejelser og en hel række eksempler på dokumentation af praksis i den institution hun arbejder i. Også her er dokumentationerne stort set gennemgange af forskellige emnearbejder, som er lavet gennem årene. Det er tankevækkende, fordi pædagogik og pædagogisk praksis kommer til at fremstå som synonymt med emnearbejder eller ”arbejdsforløb”, som Kennedy betegner det. At denne side af den pædagogiske praksis – det voksentilrettelagte emnearbejde – kommer så høj grad i fokus ved arbejdet med dokumentation peger på den problemstilling, at dokumentationen i sig selv kan være med til at sætte sit præg på den pædagogiske praksis. Altså at arbejdet med dokumentation er med

til at bestemme praksis og således ikke bare kan betragtes som en neutral beskrivelse. Denne problematik vil jeg vende tilbage til.

I et af eksemplerne på emnearbejder fremgår det, hvordan et emnearbejde bliver til, og hvordan samspelet er mellem børnene og de voksne. Vi skal huske, at Kennedy mener, at dokumentationen er til "for børnenes skyld" og for at "blive bedre til at forstå børnene og lære dem at kende" (Kennedy 2002: 81). Det her omtalte emnearbejde tog udgangspunkt i at den gruppe børn, hun var primærpædagog for, ved en afstemning blandt børnenes egne forslag valgte at kalde sig for "Broen". Det fik Kennedy til at spørge børnene, hvad en bro er, og ud fra dette startede et emnearbejde, hvor børnene tog ud til vandet og kiggede på badebroer og ud fra nogle tegninger af broerne, byggede de tilbage i institutionen nogle modeller af broer. Det skete efter at de havde afprøvet hvilke materialer, der var mest egnede til at genskabe bro og vand i institutionen.

Emnearbejdet er interessant i forhold til at anskueliggøre, hvordan dokumentationen kan være med til at påvirke pædagogikken i en bestemt retning. Påvirkningen kan som Dahler-Larsen (2000) fremhæver dreje sig om både det indholdsmæssige, tidslige og de sociale relationer, der udvikler sig undervejs i det, som dokumenteres.

En problematik, som også fremgår af erfaringerne i udviklingsprojektet om "Alternativer til videoovervågning" (Smidt 2003). Den indholdsmæssige påvirkning kommer blandt af, at det fremstillingsmæssigt er meget mere overskueligt at fortælle om et velstruktureret forløb, som har et klart mål, et eksakt forløb og et konkret resultat. Det gør dokumentationen mere overskuelig og også nemmere at beskrive så forældre og andre kan forstå det. Det vil sige, at der i selve det, at man giver sig til at dokumentere, kan være en tendens til at fremhæve det målrettede og det eksakte. Og her er emnearbejdet et ganske oplagt tema at søge hen til, fordi det er et forløb, som er overskueligt og som refererer til en traditionel opfattelse af, hvad pædagogik er og dermed er det også lettere at anskueliggøre processen og resultatet af forløbet – hvad "børnene får ud af det" så at sige. I eksemplet med emnearbejdet om broen er selve arbejdsmetoden meget orienteret

mod indlæring i meget traditionel forstand, idet arbejdet med emnet går ud på at gå ud og betragte et konkret fysisk fænomen i verden udenfor institutionen og derefter genskabe dette fænomen i institutionen. Rummet for børnenes egen aktive indsats er begrænset til at vælge de materialer, som kan genskabe broen mest realistisk, og de må derfor eksempelvis opgive at bruge sand og vand, fordi det ikke som træ, papir og maling kan bruges til at lave en tilstrækkelig veltillignende model af den virkelige bro. Det er klart, at ikke alle emnearbejderne i Kennedys bog har denne meget snævre indholdsmæssige struktur, som minder meget om den form for pædagogik, som var meget udbredt i det tidligere Østtyskland og som herhjemme i 70'erne og 80'erne blandt andet blev introduceret af Stig Brostrøm som "Struktureret pædagogik" (Brostrøm 1977). Men det er påfaldende, at det, Kennedy dokumenterer i sin bog, drejer sig om emnearbejder, og da der på et tidspunkt ikke rigtigt er tilrettelagt nogle emnearbejder, opfatter hun det som en stillestående periode uden kontinuitet i det pædagogiske arbejde (Kennedy 2003:79).

At arbejdet med dokumentation påvirker det pædagogiske arbejde er hævet over enhver tvivl. Og det er også tydeligt, at dokumentation kan være med til at påvirke pædagogikken i en struktureret og voksenstyret retning, men det er selvfølgelig ikke ensbetydende med, at det naturnødvendigt behøver at være sådan. Man kan godt arbejde med dokumentation i en anden retning og med en bevidsthed om at ville modarbejde de mekanismer i retning af at sætte fokus alene på det planlagte og voksenstrukturerede. Men det kræver nok en klar stillingtagen, og sandsynligvis er Kennedys fremstilling af sin pædagogiske praksis i god overensstemmelse med hendes pædagogiske holdninger og værdier.

Dokumentationens påvirkning af tidsrytmerne

Med hensyn til dokumentationens påvirkning af rytmer, deadlines og tidlige strukturer i emnearbejdet om broen, så er de først og fremmest præget af, at børnene får stillet forskellige opgaver undervejs, som alle så bliver sat til at løse. Enten i en samlet gruppe eller i mindre grupper, som Kennedy

danner undervejs. På denne måde bliver den stærke indholdsmæssige strukturering også til en strukturering af børnenes tidsforbrug. De får stillet en opgave, som er fremkommet ved en fælles samtale, og derefter får de tid til at løse deres opgave. Det er kendetegnet for dette emnearbejde at børnene ifølge Kennedys opfattelse, alle bliver enige om at lave det samme på samme tid. Flere gange i forløbet er der formuleringer som "De blev enige om at bruge træ og sten" (Kennedy 2003: 84) eller "Vi besluttede at prøve det sidste forslag først" (Kennedy 2003: 85). På denne måde lægges en fælles struktur ned over børnenes aktiviteter både med hensyn til indholdet og tidsstrukturen, hvilket gør det mere overskueligt og veldefineret at dokumentere.

I et af projekterne i udviklingsarbejdet om "Alternativ til Videoovervågning" kom dokumentationens strukturering af tiden og rytmen i projektet til at fremstå mere konfliktfyldt end hos Kennedy, idet pædagogerne selv oplevede, at de var under tidspres. Det var besluttet at lave en såkaldt venskabsfolder. Hvilket er et hæfte, lavet til hvert barn om dets venskaber i institutionen. I hæftet var et interview med barnet om dets venskaber og nogle fotos, som viser barnet i forskellige situationer sammen med sine venner. Desuden var der også tegninger, som barnet havde lavet omkring venskabstemaet. Tidspreset kom først og fremmest til at fremstå som et problem med at få gjort venskabsfolderen færdig for alle børnene. Det betød blandt andet at personalet besluttede at lave gruppeinterview med børnene for blandt andet at spare tid.

Det var tydeligt i dette projekt, at ønsket om at dokumentere børnenes venskaber og give alle børn en folder pressede interviewene tidsmæssigt, fordi arbejdsopgaven var mere omfattende end personalet havde forestillet sig. Desuden viste brugen af gruppeinterview sig også at have sine vanskeligheder, og nogle af børnene havde svært ved at overskue sammenhængen mellem interview og venskabsfolderen. Det vil sige, at ønsket om at dokumentere alle børnenes venskaber kom i konflikt med princippet om, at børn ikke skal interviewes, hvis ikke de selv har lyst til det. I refleksionen bagefter ønskede personalet, at de havde forberedt sig bedre

på temaet om børnenes venskaber. Personalet skriver:

"Det var tydeligt for personalet, at vi burde have brugt mere tid på at fokusere på emnet. Både børnene og vi var lidt tvivlende. Hvis vi havde set på emnet "fra flere vinkler" og talt med børnene om venskaber flere gange, ville både vi og børnene have været mere trygge i interviewene."

Man får det indtryk, at projektet her godt kunne være grundigere planlagt, og at det var meget tidspreset, som måske kom af, at det ikke i starten var til at overskue hvilket omfattende forløb, der var igangsat. Forberedelse er altid vigtig, men ikke mindst når man skal inddrage børnene direkte i et projekt om et emne, som omhandler noget meget vigtigt og betydningsfuldt for børnene, nemlig deres venskaber. Det viste sig i flere projekter i udviklingsarbejdet, at ønsket om at alle børn skulle deltage og at alle børn var repræsenteret i dokumentationen – som ikke mindst var vigtig af hensyn til forældrene – kunne være med til at lægge et tidspres ned over det pædagogiske arbejde og det, som personalet ønskede at dokumentere.

Dokumentationens påvirkning af de sociale relationer

Hvis vi vender tilbage til Kennedys eksempel med emnearbejdet om *broen*, kan dette emnearbejde bruges til at anskueliggøre, hvorledes relationen mellem børn og voksne også kan blive påvirket af ønsket om at dokumentere. Det var et vigtigt ønske og formål for Kennedy, at børnene blev inddraget og bidrog til indhold og form i emnearbejdet. Men samtidig betyder ønsket om at gøre emnearbejdet systematisk og meningsfuldt at videreformidle også, at den voksne foretager en række valg, som i høj grad sætter sit præg på emnearbejdet. Daniella Cecchin beskriver dette dilemma, efter hun har præciseret, at det skal overvejes, hvornår det er passende at dokumentere, og hvad der kan indgå i dokumentationen. Hun slår også til lyd for dialog med børnene om, hvad der skal dokumenteres, men siger også:

"Men helt kommer man ikke udenom en form for voksen definitionsmagt også i

relation til dokumentation i forhold til at fastholde, gengive og genfortælle momenter, der hører til børnenes liv. Og det er i sidste instans pædagogen, som også har ansvaret for de valg hun, på baggrund af intuitive fornemmelser og pædagogiske overvejelser foretager på børns vegne, når børn ikke er – eller kan være med til at afgøre, hvad der skal prioriteres og viderebringes.” (Cecchin 2000 : 31).

I emnearbejdet om *broen* er der flere eksempler på, at der tages beslutninger ud fra, at børnene kommer med forskellige forslag, men uden det fremgår, hvorfor nogle af børnenes forslag bliver realiseret, mens andre ikke bliver til noget. Desuden får man en klar fornemmelse af, at det er Kennedy selv, der har overblikket og er den, der driver processen videre, hvilket også er med til at gøre det muligt at fremstille forløbet i emnearbejdet som meningsfuldt og sammenhængende. Det fremgår eksempelvis af en formulering som: ”Næste dag ville de ikke fortsætte med sandet og vandet. Jeg valgte at gå videre med broerne.” (Kennedy 2002: 85). Det kan måske lyde som om, at jeg slår til lyd for, at de voksne ikke skal tage nogle beslutninger eller initiativer og være med til at drive de pædagogiske processer fremad, med forslag, idéer. Det er ikke tilfældet, men man må være opmærksom på, ud fra hvilke motiver man handler, og også opmærksom på hvilke konkrete konsekvenser det har for børnene og den pædagogiske proces, når man som voksen tager beslutninger og drager konklusioner. Det kan typisk gælde en situation, hvor man beder børnene om forslag og ideer, og der kommer mange forskellige. Der er det vigtigt at kunne overveje nøjternt, hvad det er for nogle forslag og idéer, man støtter, og hvilke der bliver forbigået. Netop af hensyn til overskueligheden i dokumentationen kan det tænkes, at man overhører nogle af de mere ”vilde” eller uklare ideer, fordi det kan komplicere forløbet og beskrivelsen af det.

I det tidligere nævnte eksempel fra den institution, som lavede en venskabsfolder til alle børnene, nævnte jeg, at projektet var blevet til under et stort tidspres. Jeg fortalte også, at man for at gennemføre interviewene med børnene om deres venskaber lavede

gruppeinterview, blandt andet for at nå at interviewe alle børnene. Personalet fortæller om interviewene:

”Vi samlede børnene så de var to eller tre sammen, når de skulle interviewes. Det var svært, at lave interviews blandt andet fordi nogle af børnene ikke havde lyst til at tale om deres venner eller svarede meget kort. Børnene undrede sig over at skulle svare på spørgsmål, fordi der skulle laves en mappe.”

Man fornemmer her, hvordan ønsket om at opnå et færdigt resultat og en dokumentation af alle børnenes egne venskaber er med til at bestemme den interviewmetode, der blev valgt. Interviewene blev lidt for preskede i forhold til, hvad personalet selv ønskede. Presset fra at gennemføre dokumentationen kom altså til at gøre samtalerne med børnene lidt for snævre i sit sigte, hvilket betød, at det blev sværere at få børnenes egne oplevelser og betydninger frem. I samtaler med børn er det vigtigt at respektere børnenes svar og være opmærksom på, hvor meget man selv som vokseninterviewer er med til at præge situationen, når børnene svarer meget kort eller ikke har noget at sige til spørgsmålene. I dette konkrete tilfælde tydede det også på at nogle af børnene opfattede det som meget intimt at skulle samtale om sine bedste venner sammen med to andre børn. Her skete et sammenstød mellem ønsket om, at alle børn skulle have en venskabsfolder, så det ikke bliver en form for eksklusion og princippet om at børn ikke skal interviewes, hvis ikke de selv har lyst til det. Brud på det sidste princip er ikke helt etisk forsvarligt, men det begrænser også, hvad der kommer ud af samtalen, hvis et barn føler sig klemt og deltager i samtalen for at tilfredsstille den voksne. Hvilket jo gør dokumentationens kvalitet ringere.

Det er altså vigtigt at have fokus på, at arbejdet med dokumentation ikke bare skal betragtes som en proces, hvor det pædagogiske personale fremstiller og anskueliggør, hvad der foregår i institutionen. Dokumentationsarbejdet har også en effekt tilbage på det pædagogiske arbejde. Tendensen til at dokumentationen søger mod det eksakte, planlagte og voksenstyrende kan betyde at

pædagogikken kan bliver presset i retning af det mere indlæringsorienterede, formelle og voksenorganiserede på bekostning af legens og børnemiljøets egne kulturelle udtryksformer, som udgør en vigtig del af daginstitutionernes liv (Rasmussen og Smidt 2001). Denne retning synes også præget af en del af den litteratur, som søger inspiration fra Norditalien, selv om der ofte gives udtryk for noget andet i de generelle formuleringer om formål og ideer med dokumentationen. Det er vigtigt at have øje for dette perspektiv, hvilket dog ikke er det samme som, at arbejde med dokumentation nødvendigvis ender i denne grøft. Men det er vigtigt at arbejde bevidst i en modsat retning, også fordi denne tendens til for ensidig fokusering på det formålsrettede og eksakte og indlæringsorienterede godt kan spille sammen med elementer i New Public Management eller Human Ressource-teorier, som præger forvaltningssiden på daginstitutionsområdet. Arbejdet med dokumentation kræver et samspil mellem

institutioner og forvaltning, men kræver også respekt for det særlige og specifikke ved børneliv og pædagogiske arbejdsprocesser i daginstitutionerne. I næste afsnit vil jeg berette om en avis i en daginstitution, som i sin enkelhed er udtryk for en praksis, hvor dokumentationen fungerer i tæt forbindelse med hverdagslivet i institutionen, og hvor respekten for børnene er tydelig. Arbejdet med denne avis er en god og præcis form for dokumentation, uden at fokus er indsnævret mod det eksakte, formelle og indlæringsorienterede.

"Børnenes avis" som eksempel

Personalet i en af institutionerne i "Alternativer til videoovervågning"-projektet besluttede sig for at lave en avis, hvor børnenes tegninger og beretninger skulle udgøre en vigtig bestanddel af avisens indhold:

"Vi vil lave en avis, som sætter fokus på børnenes og personalets hverdag. Børnene får mulighed for at fortælle og tegne om deres oplevelse af børnehavetilivet. Vi vil tilstræbe at fortælle børnenes egne historier objektivt. Ligesom vi også vil fortælle vores egne hverdagshistorier. Om f.eks. ture, projekter m.m. Vi forestiller os avisen udkommer hver anden måned."

Avisen hedder "Børnenes avis" og børnene sætter også deres tydelige præg på avisen. Der er en hel del børnetegninger, som er blevet udvalgt til avisen. Andre gange har tegningerne et fælles tema, som eksempelvis kan være, at børnene har tegnet sig selv og deres familie. Ellers indeholder avisen nogle få beskeder fra personalet til forældrene. Det er helt klart ikke det, som er det højest prioriterede, men det kan være en præsentation af en ny studerende eller en påmindelse til forældrene om at børnene skal have hjemmesko med – med navn i. Desuden er aftrykt en del sange i avisen. Sange som bliver sunget i børnehaven.

Der er også nogle tekster skre-

vet af de voksne om forskellige aktiviteter, ture eller andre ting som er foregået i børnehaven. Disse beretninger har en bestemt stil, som gør dem læsevenlige og interessante for både børn og voksne. Det er beskrivelser, som fortæller hvad der er foregået, men som også forsøger at formidle en stemning af den oplevelse, det var for de voksne og børn, der var på turen eller deltog i aktiviteten. Det er konkrete beskrivelser, ofte med en del detaljer og sådan, at det er meget tydeligt, hvad der er foregået. Her er et eksempel:

"Klatreture

Sikke et flot efterårsvejr vi har haft, det har været helt perfekt med mildt vejr og en masse solskin. På et par af disse dage har vi været ude at klatre.

Men inden man kan gå i gang med selve klatringen, skal der jo findes et egnet klatretræ og det er faktisk ikke ligetil. Så vi lavede en klatretræsekspedition, og med stor hjælp fra Line, Sidsel, Anna, Marius og Victor P blev der fundet et træ.

Dagen efter var 9 mellem og storgruppebørn med ude at klatre, og det gik rigtig godt. Alle synes, at det var lidt spændende, at skulle have sele på. Det var ligesom at være bjergbestiger, og der blev klatret opad med stor iver. Det var også rigtig sejt, at man bare kunne hænge og gynge i selen, når man var kommet lidt op i træet. Flere kravlede helt til tops, hvorfra de kunne nyde udsigten, inden de blev firet ned igen. For mig var det fedt, at se at alle børnene havde mod på at tage en tur op i træet, idet enkelte til at starte med var gået med fordi de ville kigge på.

Mikkel satte efterfølgende gang i en anden klatreudgave, denne gang blev der sat en stige op i et højt træ og børnene fik igen selen på, men denne gang skulle der klatres op af stigen, og så fik man en god svævetur, når man blev firet ned igen. En hel masse børn har prøvet denne tur oppe i højderne og vi var virkelig imponerede over hvor modige de var, bl.a. var Maja, Liva, Line og Mia ude og prøve og de kravlede alle 4 til tops, som om de aldrig havde lavet andet

*God fornøjelse i klatretræerne.
Efterårshilsner Klara."*

Fortælleren træder frem som person, og man får et godt indtryk af, hvad der er foregået. Det er en fremstilling i fortællingens form, hvor der er en optakt og et forløb og en afslutning, og samtidig er det en konkret fremstilling af nogle af de pædagogiske ideer, som kendetegner institutionen. På samme tid giver fremstillingen den læsende forælder et klart indtryk af, hvad der er foregået, ligesom det barn, der har været med eller overværet det, vil kunne genkende sig i beretningen.

Ved siden af børnetegningerne er det dog noget andet stof, som fylder mest i aviserne, nemlig en række korte interview med børnene, hvor de svarer på samme spørgsmål. Det kan være børnenes kommentarer til, hvordan overnatningen i børnehaven blev oplevet eller deres kommentarer til fastelavnen i børnehaven, hvor de fortæller om deres udklædning, og hvad de oplevede den dag. Nogle kommentarer er lange og kan fylde 13 håndskrevne linjer, mens de korteste bare fylder to linjer.

Ud over børneinterview om børnenes oplevelser i forbindelse med forskellige aktiviteter er der også en række interview om temaer, som giver et – ganske vist uoverskueligt – indblik i børnehavens hverdag, men som også sætter læseren til at overveje, hvordan børn oplever deres børnehaveliv mere generelt. Det er, når børnene svarer på et spørgsmål som: "Hvad leger du i børnehaven?", hvor alle børnene fortæller, hvad de leger. Ellers fortæller børnene om, hvad en god ven er, og der er nogle børn, som har tegnet de voksne i institutionen til avisen, ligesom nogle børn giver deres indtryk af, hvad de voksne laver i børnehaven. Her gengives svarene, som de står i avisen:

"Sille: De kommer og siger "Hvem er det der hylér". De snakker og spiser slik. De krammer og kysser. De har sluppet musen ud. Maja B er god til at spille guitar. Vi fælder træer med de voksne. De voksne elsker børnehaven.

Lea: Benny sjipper nogen gange med børnene. Maja L spørger tit børnene om ting til avisen. De voksne holder kaffepause inde eller udenfor. Maja B. har lavet en sang om børnene i storgruppen. De voksne går tur med børnene. Jette klipper med

børnene. Tina slap vores mus ud i dag.

Karen: Det vil jeg ikke sige. Det skal du skrive.

Morten: De snakker med sig selv. De synger.

Hans: Jeg synes de holder kaffepause to gange om dagen. Nogen gange er de sure, nogen gange er de glade.

Andrea: Jeg synes, de voksne skal holde mere kaffepause, så vi kan lege med sprogpøserne. Anne kan nogle gode historier; det kan Maja L. også. Det er godt, at de voksne laver øvelser til kolonien, altså overnatningen, hvor vi ikke har vores forældre med. Den anden overnatning er også sjov.

Lars: Nogle gange leger de med børnene. De tager også tid på Helge og mig, når vi kører rundt om bakken. De giver os lov til at sidde på den hvide bænk, når vi skal hjem. De holder morgensamling med børnene, det er spændende, især "Tampen brænder" og "Kluddermor". Det er sjovt når Benny sparker fodbolden højt op."

Selv for den udenforstående giver det et vist indblik i børnenes opfattelse af de voksne, men man må forestille sig, at informationsmængden er meget større for de børn, forældre og pædagoger, som kender de konkrete lokaliteter og de personer, som udtaler sig, og som bliver omtalt.

Princippet for interviewene er, at børnene kun bliver citeret, hvis de har lyst til det, og at der kun bliver skrevet det, de siger. Det er ifølge personalets vurdering det, der gør, at børnene er interesseret i at medvirke.

Problemet er, at det ofte er de samme børn, som har meget lyst til at være med, mens det også er de samme børn, der ikke ønsker at udtale sig til avisen. Det sidste er især et problem for forældrene, men ingen børn har medvirket uden at de selv har haft lyst til at deltage. Nogle af de børn, som ikke vil udtale sig, vil gerne tegne og medvirker så på den måde. For de interesserede børns vedkommende, så kommer de selv og vil interviewes, og de glæder sig til, hvad deres familie vil sige til deres udtalelser i avisen.

Det pædagogiske personale fremhæver, at disse interview har givet dem en større interesse og et større indblik i børnenes tankeverden, og det er med til at få et større kendskab til det enkelte barn. De beskriver

interviewene som et godt samtaleværktøj blandt personalet i forhold til de enkelte børn.

Avisen læses i familierne og den fungerer som udgangspunkt for samtaler mellem børnene og forældrene omkring hverdagen i institutionen. Nogle børn bruger avisen som godnathistorie. Og avisen giver også ofte anledning til overvejelser og kommentarer fra forældrene til personalet.

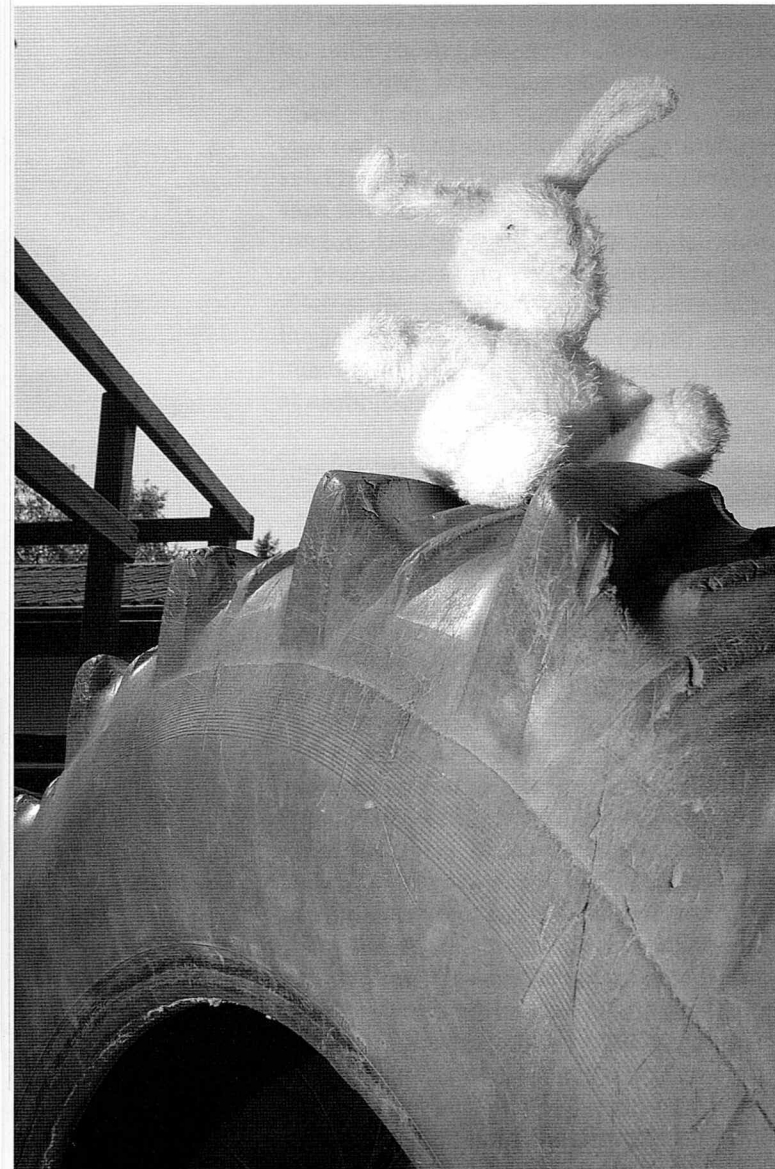
Grundideen i dette avisprojekt med at have børnene så meget i centrum synes at have en række spændende aspekter, idet "Børnenes avis":

- 1) dokumenterer hverdagslivet i institutionen
- 2) dokumentationen har relevans både for forældre, personale og børnene
- 3) den er både dokumentation og indgår også selv i hverdagen i børnehaven
- 4) den er med til at sætte fokus på børnenes oplevelser, udtryksmåder og forståelser.

Dokumentation og børnenes integritet

Det er ikke fremmed for faglitteraturen at beskæftige sig med de etiske problemstillinger i forbindelse med dokumentation. På den ene side er det helt almindeligt i den norditaliensk inspirerede tilgang at fremhæve vigtigheden af at have børnenes perspektiv, men på den anden side er det også vigtigt ikke at krænke børnenes integritet og at sikre respekt for en privat zone omkring deres aktiviteter, når de opholder sig i daginstitution. Det er blandt andet her kritikken af dokumentation i form af videoovervågning er helt berettiget. Daniella Cecchin formulerer så smukt, at barnet skal opleve sig genkendt og anerkendt i sin personlige identitet og ikke udstillet (Cecchin 2000: 34). Og på spørgsmålet om dokumentation kan krænke børnenes integritet, svarer Veia Vecchi fra Reggio Emilia børnehaven Diana:

"Det kommer helt og holdent an på, hvorfor man dokumenterer eller observerer. Hvis hensigten er at kortlægge børnene, bedømme dem, og derfor "aftvinge dem deres hemmeligheder", kan krænkelser af integriteten ligge lige for. Hvis hensigten derimod er at gøre barnets stemme hørbar – dagens børn som er de moderne børn,

børn vi kender mindre end vi tror – da bliver observation og dokumentation den eneste måde vi kan finde ud af hvordan de tænker og handler.” (Barsotti 1997: 36).

Men spørgsmålet er om holdninger og værdigrundlag, som stiller sig på børnenes side i sig selv kan sikre, at børnenes integritet ikke krænkes. Det tror jeg man skal være tvivlende overfor, fordi hverdagens praksis ofte er i modstrid med de værdier man har tilsluttet sig, da praksis altid udspiller sig under tidspres og handletvang. Denne modsætning er en vigtig klassisk erkendelse omkring al pædagogisk praksis. Så ved siden

af at beskæftige sig med principperne for dokumentationen er det også vigtigt at dokumentationen bruges til at synliggøre væsentlige momenter i det pædagogiske arbejde og derved muliggøre både individuelle og fælles kritiske analyser, fortolkning og refleksion af og over den pædagogiske praksis. Dokumentation skal også være med til at skabe et rum for fælles diskussion som udfordrer den faglige bevidsthed og selvrefleksion. Kennedy beskriver det på denne måde:

”Jeg må være bevidst om at når jeg begynder at observere og dokumentere børnenes arbejde, er det mit billede jeg ser og beskriver, præget af min viden og erfaring. Det er mit subjektive billede af det der er foregået. Hvis man i fællesskab med sine kolleger dokumenterer samme forløb og sammenligner sine oplevelser, vil man sikkert opleve at man har set forskellige ting. Det giver yderligere viden om børnene, men viser samtidig tydeligt hvor vigtigt der er at vi er bevidste om at vi hele tiden tolker alt hvad vi ser og deltager i på vores egen måde. At der ikke findes en objektiv sandhed. Det indebærer at jeg er nødt til at tage ansvar for, at min måde at se og udtrykke mig på er min personlige tolkning af det jeg beskriver.” (Kennedy 2003 82).

I en af institutionerne i udviklingsprojektet ”Alternativer til videoovervågning” er et eksempel på, hvordan personalets refleksioner over deres egen praksis er med til at ændre deres måde at arbejde med dokumentation på. Under overskriften ”Hvad vil du fortælle om i dag?” samledes de ældste børn til eftermiddagsfrugten for at tale om, hvad de havde lavet i løbet af dagen, og hvordan den var forløbet. Tanken var, at når børnene havde været med til at gennemgå dagen med en pædagog og den gruppe børn, som de legede mest med, ville de selv være bedre til at fortælle deres forældre om, hvad de havde lavet i børnehaven. Men i første omgang gik det ikke så godt:

”Selve det, at børnene skulle redegøre for, hvad de havde foretaget sig den specifikke dag, var i sig selv for produktorienteret, og når vi stillede dem spørgsmålet, var de simpelthen ikke i stand til at svare på det.

De begyndte at fortælle om en masse andre ting og ikke om, hvad der var sket i løbet af formiddagen. Selv om vi forsøgte at vende tilbage til dette, opdagede vi hurtigt det var formålsløst.”

Børnene ville gerne fortælle og de havde masser på hjertet. De udviste stor lyst til at underholde deres venner og pædagogerne, men deres fortællinger kunne ikke passes ind i det snævre skema for besvarelser, som de voksne søgte efter.

Når man stiller spørgsmål til børn, som er meget lukkede og snævre, og man forventer, at børnene kun forholder sig præcist til et afgrænset emne, så får man problemer. Enten vil de sige meget lidt, eller også vil man opleve, at de inddrager mange andre emner i deres besvarelse af spørgsmålet. Børn oplever meget mere associerende og legende end voksne og de har brug for at vende om, uddybe og inddrage deres associationer og oplevelser, når de skal fortælle. Derfor kræver det også en meget større åbenhed og anerkendelse af børnenes oplevelsesmåde fra de voksnes side, hvis man ønsker at blive delagtiggjort i deres tanker.

Det var også denne erkendelse, der efterhånden fik det pædagogiske personale til at ændre på strukturen i denne samling og de forventninger, som de voksne havde til børnenes beretninger. De nye – voksenudstukne rammer – betød, at det efterhånden kom til at fungere meget mere på børnenes præmisser, samtidig med at samtalerne også kom til at dreje sig om, hvad de havde lavet i institutionen:

”I starten brugte vi noget tid på at indarbejde nogle retningslinjer for, hvordan samlingen skulle foregå, for eksempel at man skulle vente, til den, der talte, var færdig, før man selv gik i gang, og at det gik efter tur, sådan at alle fik mulighed for at komme til orde. Vi begyndte at arbejde med en model, hvor der til start blev læst en bog om et emne, og derefter begyndte børnene på skift at fortælle. Vi har læst adskillige bøger og derefter snakket om forskellige emner, som for eksempel døden, venskaber, kærlighed, sund mad og den gang man blev født og var en lille baby. Der har i løbet af projektperioden været

mange forskellige emner oppe at vende, og langsomt begyndte børnene også at fortælle om deres dag i institutionen i løbet af samlingerne.”

Pædagogerne fremhæver nødvendigheden af god tid, når man skal tale med børn, og fraråder derfor også forældre at spørge børnene om, hvad de har lavet, når de er på vej ud af børnehaven og skal hen og købe ind. Det kræver mere tid. Men ud over tilstrækkelig tid, er det endnu mere væsentligt, at børnene mærker en reel interesse fra de voksnes side efter at høre det, børnene fortæller. Det er meget nemmere, at vise sin interesse, når man ikke er tidspresset, men interessen viser sig også ved, at de voksne reelt lytter til det, børnene har at fortælle. Det vil sige lydhørhed er vigtigt, men også som evnen til at stille uddybende spørgsmål i forhold til det, børnene er optaget af, og ikke kun i forhold til det, den voksne ønsker at høre noget om.

Den nye struktur på samlingen gav mere rum for børnenes måde at udtrykke sig på. Først og fremmest fordi de voksnes fokus flyttede sig fra at søge besvarelse på et meget snævert spørgsmål og blev erstattet af en interesse for, hvordan børn kommunikerer, fortæller og oplever. Selv udtrykker personalet i institutionen det på denne måde:

”Derfor har vores projekt bevæget sig fra at dreje sig om at få svar på spørgsmålet ”Hvad har du lavet i dag?”, til at fokusere på udvikling af kommunikative kompetencer hos børnene. Det centrale er blevet at styrke børnenes formidlingsevne, ikke kun for at imødekomme forældrenes ønske, men især for at børnene skal få lyst til at udtrykke sig fra deres perspektiv. Derfor er denne del af projektet endt med at hedde ”Hvad vil du fortælle?””

Frem for et projekt som handlede om børnenes evner til i snæver forstand at berette og fortælle om, hvad de havde oplevet den pågældende dag, blev fokus i stedet rettet mod børnenes evne til at fortælle og berette generelt. Hvis det samtidig kombineres med pædagoger og forældre, som har en reel interesse i at høre på og spørge til børnenes oplevelser, er der store chancer for, at de

voksne får meget mere at vide om børnenes oplevelser, også dem de har i løbet af dagen i institutionen.

Projektet her har i øvrigt det vigtige perspektiv i forhold til dokumentation, at det inddrager børnene direkte som aktører, hvilket gør overvejelserne i forhold til børnenes integritet så åbenlys nødvendige. Men samtidig er det også spændende som dokumentationsprojekt, fordi dokumentationen får en helt anden karakter, når man sigter på, at børnene skal være dem, der formidler hverdagen til forældrene. I dette projekt må personalet opgive at styre, hvad der bliver videregivet af informationer. Hvilket selvfølgelig er helt anderledes – og måske også radikalt anderledes – end den dokumentation, som personalet alene organiserer og tilrettelægger. Eksempelvis når personalet ved foto og fortælling dokumenterer et emnearbejde eller et andet voksenplanlagt projekt. Det er imidlertid ikke et spørgsmål om at vælge den ene form for dokumentation frem for den anden men om, at det er forskellige former for dokumentation, der kan supplere hinanden. Derimod kan man måske bruge eksemplerne hvor forældre og børn er inddraget direkte til at stille spørgsmål til, om den dokumentation, man laver, er tilstrækkelig mangfoldig. Eksempelvis er en del af den dokumentation, som er inspireret fra Norditalien ofte ret ensidig i sin fokusering på det voksenplanlagte og indlæringsorienterede. Det gælder eksempelvis de to bøger – ”Fantasi og forandring” og ”Pædagogisk dokumentation” – som er oversat fra svensk (Wehner-Godée 2002 og Kennedy 2002).

Fortsat udvikling af arbejdet med dokumentation

I indledningen blev dokumentation beskrevet som et af de mange løsslupne begreber, som findes i den pædagogiske debat og der er fortsat brug for, at der bliver arbejdet med at konkretisere og teoretisere over dokumentation og dens betydning i forhold til pædagogisk praksis i danske daginstitutioner. Her i eftersommeren 2003 starter et udviklings- og forskningsprojekt i et samarbejde mellem undertegnede, Fredericia Kommune og Kolding Pædagogseminarium støttet af Socialministeriets midler til kvalitetsudvikling (Kid), som har til hensigt at bidrage til

udviklingen af arbejdet med dokumentation både teoretisk og praktisk. Her vil vi blandt andet arbejde ud fra følgende teser:

- Dokumentation skal betragtes som et arbejdsredskab, der bygger på kendskab til den danske pædagogiske tradition og som derfor kan blive en integreret del af den daglige praksis.
- Udviklingen af dokumentationsmetoder må kobles sammen med kompetenceudvikling af det pædagogiske personale.
- Kompetenceudviklingen knyttes til den pædagogiske praksis gennem det samlede udviklingsprojekt i alle kommunens institutioner.
- Det konkrete arbejde i institutionerne i udviklingsarbejdet skal fungere både som øvelses- og læringsrum og er samtidig en måde at høste erfaringer på, som i bearbejdet form kan stilles til rådighed for andre.
- Dokumentation må have fokus på hele hverdagslivet i institutionen. Det vil sige, både de større organiserede projekter og de planlagte aktiviteter, men også de daglige rutiner, fordi de udgør så stor en del af hverdagen.
- Dokumentationens vigtigste opgave er ikke blot at beskrive og synliggøre hverdagen i institutionen. Den skal også vær et grundlag for refleksion og overvejelse over den pædagogiske praksis. Der ligger i dokumentation både et element af synliggørelse og af at få nye indsigter og vække interessen for noget nyt både hos børn og voksne.
- Dokumentation skal tage udgangspunkt i en interesse for at forstå børnene og lære dem at kende. Den skal derfor have fokus på børnenes egen aktive indsats og betydningsdannelse.
- Dokumentation udvikles i et samspil mellem personalets interesse for og engagement i hvad børnene gør og siger og hvordan pædagogerne konkret forholder sig til børnene og deres nysgerrighed, leg og aktivitet.
- Dokumentation må tilstræbe mangfoldighed både i sit indhold og i sit udtryk. Mangfoldigheden skal sikres ved at have fokus på hele hverdagslivet. Mangfoldigheden i metodevalget skal sikres gennem at metodevalget styres af det

indhold man ønsker at dokumentere, således at det ikke er metoden i sig selv, der er udgangspunktet.

- Der skal sættes på at udvikle metoder, som både inddrager børnene og forældrene aktivt i dokumentationen.
- Den etiske dimension ved dokumentation er vigtig. Det skal overvejes hvornår det er passende at dokumentere og hvad der kan indgå i dokumentationen. Det kræver en dialog med børnene, men også konstante overvejelser i forhold til hvad der skal fastholdes, gengives, udstilles og genfortælles. Dokumentation må ikke resultere i at børnenes handlefrihed og råderum indskrænkes.

Forhåbningerne for dette projekt om dokumentation er på samme tid, at bidrage til at dokumentation bliver en integreret del af den pædagogiske praksis, og at begrebet om dokumentation bliver mere teoretisk afklaret i overensstemmelse med de traditioner, som kendetegner dansk daginstitutionspædagogik.

LITTERATUR:

- Andersen, P. Ø. (2000): *Dokumentation og evaluering. Svar? – og spørgsmål?* Dansk Pædagogisk Tidsskrift nr. 4. København.
- Barsotti, A. (1998): *Skapende kommunikasjon i Reggio Emilia*. Pedagogisk Forum. Oslo.
- Brostrøm, S. (1977): *Struktureret pædagogik*. PLF-forlag. København.
- Cecchin, D. (1996): *Den "Integrerede baggrund" – Komplexitet og integration i det pædagogiske arbejde med børn*. Forlaget Børn og Unge. København.
- Cecchin, D. (2000): *Pædagogisk dokumentation i daginstitutioner – om at følge og efterlade spor*. Dansk Pædagogisk Tidsskrift nr. 4. København.
- Dahler-Larsen, P. (2000): *Pædagogikken i organisationaliseringens tidsalder*. Dansk Pædagogisk Tidsskrift nr. 4. København.
- Kennedy, B. (2002): *Fantasi og forandring. Dokumentation og pædagogisk praksis i børnehaven*. Hans Reitzels Forlag. København.
- Jensen, V. B. (2003): *Børneliv i mapper*. Børn og Unge nr. 24. København.
- Jensen, V. B. (2003): *Glade børn er dokumentation nok*. Børn og Unge nr. 25. København.
- Jensen, V. B. (2003): *Dokumentation styrker faget*. Børn og Unge nr. 25. København.
- Jensen, V. B. (2003): *Med kameraet på kursus*. Børn og Unge nr. 25. København.
- Olsen, C.B (2003): *Kvalitetsforståelser i dagtilbud til børn. Socialministeriets evaluering af Dagtilbud*. Rapport 3. CASA. København.
- Sigsgaard, E. (2003): *Læreplan i børnehaven?* Social Kritik 88.
- Rasmussen, K. og Smidt, S. (2001): *Spor af børns institutionsliv*. Hans Reitzels Forlag. København.
- Smidt, S. (2003): *Alternativer til videoovervågning. Rapport om et udviklingsprojekt om formidling af daginstitutionernes hverdag til forældre*. (Under udgivelse).
- Taguchi, H. L. (2000): *Varför pedagogisk dokumentation?* HLS Förlag. Stockholm.
- Wehner-Godeé, C. (2002): *Pædagogisk dokumentation*. Gyldendals Socialpædagogiske bibliotek. København.

NOTER:

1. Projektet hedder "Alternativer til videoovervågning" og er et udviklingsprojekt, hvor ni daginstitutioner arbejdede med at beskrive livet i institutionen overfor forældrene. Inspirationen til projektet stammer fra en kritisk indstilling til den type af teknologisk dokumentation, som fremkommer ved at sætte videoovervågningskameraer op i institutionen, så forældrene kan følge med i hvad der foregår i deres barns institution over internettet. Projektet indeholder desuden også en analyse af den teknologiske overvågning af børn og en undersøgelse om forældres holdninger til videoovervågning. Det er lavet af Kim Rasmussen og Søren Smidt i samarbejde med Menighedernes Daginstitutioner og støttet af Egmontfonden og PMF's Pædagogiske udviklingsfond.
2. Titiboggruppen er et privatejet anpartsselskab, som driver fire daginstitutioner. Citatet stammer fra Titiboggruppens virksomhedsplan, som findes på www.titibo.dk

Søren Smidt er cand. psych., Ph.d. og lektor på RUC.